

УДК 655.262:75.056

Цитування:

Сліпич А. Л., Ковач О. А., Лисенко-Ткачук І. В. Культурно-мистецькі аспекти застосування української витинанки в сучасному дизайн-проектванні. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2024. № 4. С. 217–225.

Slipich A., Kovach O., Lysenko-Tkachuk I. (2024). Cultural and Artistic Aspects of the Application of Ukrainian Vytynanka in Modern Design. *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald: Science journal*, 4, 217–225 [in Ukrainian].

Сліпич Анатолій Леонідович,
доцент кафедри графічного дизайну
Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв,
заслужений діяч мистецтв України
<https://orcid.org/0009-0002-6230-1768>
aslipich@dakkim.edu.ua

Ковач Олександр Адальбертович,
доцент кафедри візуального мистецтва
та дизайну
Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв,
заслужений художник України
<https://orcid.org/0009-0008-2797-1057>
okovach@dakkim.edu.ua

Лисенко-Ткачук Ірина Василівна,
доцент кафедри візуального мистецтва
та дизайну
Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв,
заслужений діяч мистецтв України
<https://orcid.org/0000-0002-0327-9081>
lysenkotiv@gmail.com

КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ВИТИНАНКИ В СУЧАСНОМУ ДИЗАЙН-ПРОЄКТУВАННІ

Мета дослідження – виявити культурні чинники та мистецькі прояви застосування давнього мистецтва української витинанки в сучасному дизайні. **Методологія дослідження** передбачала застосування методів аналізу та узагальнення літературних джерел з метою вивчення культурних передумов появи та еволюції прийомів виконання витинанки як національного виду декоративно-прикладного мистецтва. Порівняльний аналіз дав змогу зіставити традиційну та сучасну витинанку, виявити її прояви в різних напрямках дизайну. Завдяки методу спостереження виявлено дизайнерські рішення зі стилізацією витинанки в сучасний візуальний простір. **Наукова новизна** статті полягає в тому, що в ній представлено витинанку як елемент української ідентичності, який впливає на формування сучасної візуальної культури як результату різних видів дизайн-діяльності. **Висновки.** Витинанки – вид українського декоративно-прикладного мистецтва, що має глибоке коріння, багаті традиції та слугує для естетизації візуального простору, наповнення його змістом, символами, сенсами. Технічні прийоми та функціональне призначення витинанок змінювалися, відповідно до соціально-економічного розвитку суспільства, а також індивідуального бачення витинанкарів про композицію, естетику та знакову сутність цього виду творчості. Витинанка здатна стати окрасою будь-якого об'єкта і транслювати автентичність українського мистецтва. Спочатку витинанками прикрашали приватні оселі, згодом – громадські приміщення. Нині витинанка вийшла на новий рівень: в умовах цифрового суспільства та посиленого інтересу українців до своєї історії і культури вона стала брендом, який у різних видах дизайн-проектвання та творчих інтерпретаціях репрезентує світові нашу національну ідентичність. Дизайн як вид проектної діяльності покликаний задовольняти утилітарні й естетичні потреби людей, і витинанки мають значний у цьому потенціал, про що свідчить сучасна практика дизайн-діяльності. Витинанки додають вишуканості та художньої глибини архітектурі, інтер'єрам, графічному дизайну, текстилю, віртуальному середовищу. Отже, витинанка – це не лише народне мистецтво, а й потужний дизайнерський інструмент, що, транслюючи традиції, пропонує нові їх прочитання, додаючи функціональному середовищу автентичності й естетики.

Ключові слова: витинанка, народне декоративне мистецтво, візуальний простір, культурний код народу, графічний дизайн, дизайн середовища та інтер'єру, світловий дизайн, дизайн одягу, цифровий дизайн.

Slipich Anatoliy, Honoured Artist of Ukraine, Associate Professor at the Graphic Design Department, National Academy of Culture and Arts Management; Kovach Oleksandr, Honoured Artist of Ukraine, Associate Professor at the Department of Visual Art and Design, National Academy of Culture and Arts Managers; Lysenko-Tkachuk Iryna, Honoured Artist of Ukraine, Associate Professor at the Department of Visual Arts and Design, National Academy of Culture and Arts Management

Cultural and Artistic Aspects of the Application of Ukrainian Vytynanka in Modern Design

The purpose of the study is to identify cultural factors and artistic manifestations of the application of the ancient art of Ukrainian vytynanka in modern design. **The research methodology** involved the use of methods of analysis and generalization of literary sources in order to study the cultural prerequisites for the emergence and evolution of techniques for performing vytynanka as a national type of decorative and applied art. Comparative analysis made it possible to compare traditional and modern vytynanka, to identify its manifestations in different directions of design. Thanks to the observation method, design solutions with the stylization of vytynanka in modern visual space were identified. **The scientific novelty** of the article lies in the fact that it presents vytynanka as an element of Ukrainian identity, which influences the formation of modern visual culture as a result of various types of design activities. **Conclusions.** Vytynanki is a type of Ukrainian decorative and applied art that has deep roots, rich traditions and serves to aestheticize visual space, filling it with content, symbols, and meanings. The technical techniques and functional purpose of vytynanki changed in accordance with the socio-economic development of society, as well as the individual vision of vytynanki makers about the composition, aesthetics, and symbolic essence of this type of creativity. Vytynanki can become an ornament to any object and convey the authenticity of Ukrainian art. Initially, vytynanki decorated private homes, later – public spaces. Now vytynanki has reached a new level: in the conditions of a digital society and the increased interest of Ukrainians in their history and culture, it has become a brand that represents our national identity to the world in various types of design and creative interpretations. Vytynanki add sophistication and artistic depth to architecture, interiors, graphic design, textiles, and virtual environments. Thus, vytynanki is not only a folk art, but also a powerful design tool that, by transmitting traditions, offers new interpretations of them, adding authenticity and aesthetics to the functional environment.

Keywords: vytynanki, folk decorative art, visual space, cultural code of the people, graphic design, environmental and interior design, lighting design, clothing design, digital design.

Актуальність теми дослідження. Витинанка як давній вид народного прикладного мистецтва із часу своєї появи слугувала основній меті – естетично покращити середовище існування людини, наповнити його символами, сенсами. Це відповідає потребі людини перебувати у впорядкованому, гармонійному середовищі. Маючи сакральне, історичне та культурне значення, образи витинанок демонстрували зв'язок із минулим, традиціями, вірою. Змінювалися культурно-політичні умови, набирав обертів науково-технічний прогрес – і витинанка знаходила своє місце в нових соціально-економічних умовах, удосконалюючи технології виготовлення, збагачуючись образами, розширюючи сферу застосування. Слугуючи маркером соціальних норм і моральних цінностей, цей вид творчості давав можливість проявити свою індивідуальність, світогляд і водночас належність до певної культури. Українське суспільство вкотре переживає один із кризових періодів, що спонукає його звертатися до національних архетипів, народної пам'яті, закодованої в тих видах творчості, які дійшли до нас, одним із яких є витинанка. Застосування в сучасному дизайні її образів і прийомів виготовлення, які демонструють зв'язок з

традиціями, національними коренями, і є предметом нашого вивчення.

Аналіз досліджень і публікацій. Науковці досліджували питання історії появи, розвитку та поширення витинанки як виду декоративно-прикладного мистецтва, її місця в народній українській традиції. Зокрема, про це докладно писали Т. Рева та А. Святненко, які ґрунтовно проаналізували історіографію української витинанки, також описали види паперових прикрас, техніку їх виготовлення, чинники, що сприяли розвитку цього виду народного мистецтва. Науковиці довели, що «витинанка має глибокі історичні й символічні корені, пов'язані з українською національною ідентичністю» [17, 71]. На особливій соціально-культурній ролі витинанки в сучасній візуальній культурі наголосили Л. Гарбузенко та Я. Умріхіна. На їхню думку, витинанка як один з духовних феноменів культури дає змогу як зберігати національні традиції, так і збагачувати їх новим змістовим наповненням та конструктивними властивостями [6, 335]. Прикладний аспект застосування витинанки у формуванні візуального образу середовища вивчали О. Гальчинська, А. Павленко, К. Улік та Є. Денисова, які дійшли висновку, що етномистецтво живить графічний дизайн образами та прийомами, завдяки яким

поліграфічна продукція, прикрашена народними орнаментами, набуває індивідуальних рис. Автори вказали, що сучасні підходи у виконанні витинанки передбачають широкий спектр пластичних рішень, ускладнення композиції, збільшення художньої виразності робіт [5, 71]. Графічний дизайн як популяризатор національної культурної спадщини, зокрема техніки витинанки, розглядали О. Світлична, І. Удріс та О. Залевська. Вони наголосили, що сучасні технології, якими послуговується графічний дизайн, дають змогу швидко виробляти й активно розповсюджувати витинанки в усіх видах дизайнерської діяльності – від вітальних листівок до елементів інтер'єрів чи екстер'єрів [19]. Н. Романенко й А. Шинкаренко, аналізуючи витинанку в контексті її ролі в трансляції культурного коду народу, теж наголошують на потенціалі витинанки як засобу художньої виразності в графічному дизайні як практичному напрямі, так і теоретичному, зокрема в освітніх програмах української вищої школи [18, 22]. Отже, витинанка як спосіб естетизації та символізації візуального простору має значний потенціал для застосування в сучасному дизайн-проектуванні.

Мета дослідження – виявити культурні чинники та мистецькі прояви застосування давнього мистецтва української витинанки в сучасному дизайні.

Виклад основного матеріалу. Витинанки – це орнаментальні та фігурні прикраси житла, ажурно витяті ножицями, вирізані ножем з білого або кольорового паперу. Термін «витинанка» (від слова витинати, тобто вирізати) вперше в літературі з'явився в 1913 році. До цього часу побутували інші назви – «стриганці», «зірочки», «квіти», «хрестики», «козаки», залежно від регіону. Витинанкою вважають не все вирізане з паперу: якщо її орнамент не пов'язаний з народною традицією, не містить символіку, а жанрові сцени представлені в реалістичній манері, то такий витвір називають художньою вирізкою [13, 133]. Витинанка є видом давнього українського мистецтва, історія формування якої тісно пов'язана з економічним і науковим розвитком людства. Своім корінням вона сягає скіфської старовинної культури. Прототипом перших витинанок були візерунки на шкірах тварин, які, як шаблони, «накладали на іншу шкіру і гарячим камінням з вогнища випалювали прорізні шматочки» [1]. Зробленими зі шкіри прорізними попонами скіфські воїни прикрашали своїх коней. Багато народів, щоб

увизначити свій одяг, предмети побуту, використовували техніку ажурного оздоблення матеріалів. Це могли бути, крім шкіри тварин і риб, березова кора, сукно, хутро тощо.

Винахід паперу в Китаї і масове його розповсюдження дали поштовх до поширення техніки вирізання фігур з паперу в Україні. Перші паперові прикраси зафіксовані в XVI ст. Вони здебільшого являли собою одноколірні зображення надприродних істот, героїв народних легенд, міфічних персонажів, рослин, тварин та ін. й давали змогу швидко та бюджетно змінювати домашній простір. У кожному регіоні витинанки мали свої особливості в техніці виконання, розумінні форми, силуету, багатстві орнаменту.

Ажурні паперові прикраси мали декоративне спрямування і спиралися на широкий діапазон технічних прийомів виготовлення та традиційні мотиви орнаменту. Прототипом українських витинанок вважають невеличкого розміру білий папір з ажурно витягнутими краями, що в середині XVI ст. слугував підкладкою та оздобою для канцелярських печаток [2].

Із середини XIX ст. українські оселі з появою на селі паперу, доступного для селян матеріалу, почали оздоблювати народними паперовими прикрасами, щоб прикрасити стіни, вікна, полиці та печі. Підвищилися естетичні вимоги до сільського інтер'єру: хати мазали, білили, прикрашали мальованим і паперовим декором. Використовували здебільшого тонкий папір, який легко було складати та вирізувати з нього різні деталі. Виготовляли витинанки навесні перед святами, коли селяни за звичаєм білили й оздоблювали житло. Клеїли паперові прикраси до стіни знежиреним молоком. Через таку технологію вони з часом втрачали свої естетичні якості, і їх замінювали на нові. Такі ажурні прикраси слугували оздобою оселі здебільшого один рік; рідше – кілька років, якщо господиня не вмiла витинати.

На кінець XIX – початок XX ст. припадає перша хвиля поширення популярності мистецтва витинанки. Художня майстерність їх виготовлення значно зросла порівняно з більш давніми зразками та набула локальних регіональних рис. Перші десятиліття XX ст. Ю. Стульнікова називає «періодом становлення витинанкарства, набуття ним і закріплення самоназви», оскільки саме в цей час «у літературі починають з'являтися згадки про народні паперові оздоби селянської хати, переважно в контексті опису традиційного настінного розпису інтер'єру» [21, 294]. Так,

про вирізування з паперу квіток та наліплювання їх на стіни, стелю, сволюки та біля вікон згадувала 1928 року художниця Л. Левитська у своїй праці «Селянський стінний розпис на Поділлі», що стала підсумком її польових досліджень [12, 28].

Українські митці цікавилися своїм національним корінням. Професійні майстри: Григорій Нарбут, Любов Попова, Михайло Жук та ін., захопившись етнографією, народними промислами, зверталися до техніки витинанки. У 1920–1930-х роках витинанки стали окрасою не лише сільських хат, але й клубів, читалень. Їх застосовували для оформлення стіннівок і плакатів. З 1960-х років витинанки стали демонструвати на виставках, застосовувати в поліграфії [9]. Розвивалася техніка виготовлення витинанок, розширювався спектр тем, образів. Витинанку почали сприймати не лише як витвір народного мистецтва, а вже й «мистця-професіонала, звідки й нове функціональне визначення – "професійна витинанка"» [21, 295]. Прикладом може бути творчість Дмитра Мимрика, який з 1980-х років поряд з ажурними стрічковими фіранками став створювати тематичні роботи, сформувавши власну манеру вирізування.

На межі ХХ–ХХІ ст. витинанка, як й інші види декоративного мистецтва, стала джерелом художньо-формальних пошуків. Здобуття Україною незалежності, а згодом кризові періоди в житті українців спонукали їх цікавитися своїм корінням, автентичною культурою, що спричинило наступні хвилі посилення інтересу до народних видів творчості, зокрема й витинанки, переосмислення джерел народної творчості та розвиток їх у нових суспільно-політичних умовах. У цей період професійні майстри розширили тематичний діапазон витинанок. Часом їх композиційні прийоми були спрямовані в бік станковізму та ілюстративності, а «вирізані з паперу портрети, фігури, жанрові замальовки, батальні сцени, пейзажі, архітектурні мотиви значною мірою були притаманні техніці класичного силуету» [8, 215]. Кращі взірці давніх витинанок дивують багатогранністю художнього рішення, засвідчують тонке відчуття матеріалу, досконале володіння технічно-образними засобами виразності та композицією.

Специфіка виготовлення витинанок відбиває естетико-культурні потреби митців у самовираженні засобами народного художнього промислу, у прагненні певним чином прикрасити свій простір. Витинанка як мистецтво синтетичне «поєднала в собі такі

види творчості, як настінне малювання, різьблення, аплікацію (у тому числі й клаптикову техніку), малювання по дереву» [8, 349]. М. Станкевич виділив три види витинанок – одинарні, складні та комбіновані [20, 28]. Одинарними називають витинанки з одного аркуша паперу, одного кольору, з узагальненим орнаментом, декоративними формами, здебільшого з рапортною будовою на основі симетрії та ритму. Одинарні витинанки, як правило, ажурні. Складні витинанки – це великомасштабні твори, орнаменти й зображення яких утворені з окремих елементів, гармонійно поєднаних між собою та складених в єдине ціле. Складені витинанки мають спільні риси з народним розписом. Так, петриківські витинанки своїми художніми особливостями близькі до традиційних місцевих розписів. Тому на відповідному етапі розвитку відомі нам техніки витинання органічно поєднувалися з розписом, формуючи єдину орнаментальну систему.

Аналіз творів витинання, їх локальних художньо-образних особливостей дає всі підстави стверджувати, що орнаментальний декор переважав над сюжетно-тематичними зображеннями. Організація його елементів та мотивів ґрунтувалася на засадах орнаментальної композиції, визначальними були ритм і симетрія – важливі фактори візуальної краси. Дзеркальна симетрія давала змогу гармонійно врівноважувати орнаментальні мотиви, створювати виразний силует зображення. Ритм, що виражав повторення елементів або мотивів орнаменту, тісно узгоджувався із симетрією. Цей взаємозв'язок творив кілька симетрично-ритмічних рапортних структур. Найпростіша з них – одноосьова дзеркально-симетрична структура, на основі якої формували традиційне «дерево життя». Одинарні витинанки цієї структури витинали ножицями або вирізували ножом з аркуша паперу, складеного удвоє. Якщо прямокутний аркуш паперу для витинання склали паралельно одній зі сторін, то у квадратній витинанці вісь симетрії могла проходити й по діагоналі, утворюючи в складці рівносторонній трикутник. Це суттєво змінювало форму витинанки і характер орнаменту. Рапортну структуру витинанок із центральною двохосьовою симетрією народні майстри називали «четверик». Аркуш паперу склали навхрест вчетверо і витинали задуманий мотив, контролюючи зв'язки, які повинні тримати витинанку в єдину цілу композицію. Орнамент витинанок з чотирма променевими осями

«восьмерик» має чотири площини дзеркальної симетрії та осьову симетрію четвертого порядку. Така рапортна структура була найпоширеніша завдяки великій популярності витинанок – «хрестиків», «зірничок», «квіток». Велике значення для характеру орнаменту мав спосіб формування країв витинанок. Вони могли бути суцільними («зубчики») – відігравали роль конструктивних зв'язків, тоді як орнамент витинали по осях симетрії.

Велика група творів, що мала основну ознаку – протяжність у довжину, ґрунтувалася на багатоосьовій композиції стрічкового рапорту. Стрічка паперу, складена в кілька разів по вертикальних осях симетрії, давала при витинанні ритмічний ряд фігур, пов'язаний дзеркальною симетрією.

Переважну більшість творів витинання створювали на основі стійких композиційних структур і питання рапорту вирішували залежно від кількості осей симетрії та способу їх розташування. Сталі композиційні структури одно-, двох-, чотирьох-, восьмиосьової симетрії вносили в орнамент витинанок чітку організацію, ритм і гармонійність. Мотиви, які трапляються у витинанках, різні: це геометричні елементи, фігури, які не мають аналогів з іншими орнаментами поза витинанням; це світ рослинних форм, зображення тварин, птахів, людей; а також мотиви предметного світу, від архітектурних споруд до звичайних побутових речей.

Низка сучасних митців зверталася до техніки витинанки, чим збагатила візуальне середовище її образами, а саме: Василь Беженар, Тетяна Ваценко, Наталя Гуляєва, Клавдія Гуржій-Крохмаленко, Наталія Діденко, Юлія Дунаєва, Тетяна Кашуба, Дмитро Король, Анастасія Мельник, Тетяна Мельник, Людмила Проценко, Андрій Пушкар'юв, Дарія Старух (Альошкіна), Микола Теліженко, Андрій Пушкар'юв, Олена Турянська, Ольга Шинкаренко й ін. Наприклад, майстриня Олена Турянська за допомогою традиційної народної техніки вирізання з паперу створює витвори мистецтва, які мають як естетичне, так і практичне значення – прикрашають дизайн інтер'єрів ресторанів і приватних помешкань

[15]. Василь Беженар за допомогою ножиць і набору ножів створює символіко-алегоричні композиції з використанням знаків-образів, які мають глибокий сенс. Працює в техніці «ажурно-орнаментованої – дзеркальної та асиметричної, ажурно-силуетної монохромної, ажурно-силуетно-аплікаційної поліхромної» витинанки, застосування якої в сучасному інтер'єрі надає йому автентичних декоративних ознак [16]. Використання рапортної композиції можемо простежити в роботах Людмили Проценко, чий інтерес до витинанок сформувала її мама, прикрашаючи паперовими голубами полицки для посуду. Мисткиня поєднує два кольори в композиції одинарної витинанки. Авторка використовує рапортну структуру витинанки із центральною двохосьовою симетрією під назвою «четверик», тобто вирізаний аркуш паперу, складений навхрест, і вирізає одноосьову дзеркально-симетричну композицію, основою якої є формування традиційного «дерева життя», що є традиційним українським символом, який застосовують у дизайні для надання простору відчуття єдності поколінь [14]. Художник Микола Теліженко у своїх витворах використовує різні форми композицій – симетричну, асиметричну, рапортну. У його роботах наявні зображення тварин (стилізованих коней, птахів), рослин, людей, архітектури, геометричні мотиви. Микола Теліженко мистецтво витинанки підняв з рівня «хатнього ремесла до образотворчої монументальності» [11], створивши серію полотен на історичні теми: «Трипільські ритми», «Холодний Яр» та ін., що є окрасою виставкових центрів, які формують культурні смаки аудиторії. Представницею молодого покоління, яка працює в техніці витинанки, є Дарія Старух (Альошкіна) (рис. 1). Мисткиня робить великого розміру фіранки, які прикрашають вікна сучасних офісів, виставкові зали України та за її межами. Для створення великих інтер'єрних картин вона робить маленький ескіз у масштабі, переносить його на великий формат – папір, який складає удвоє, і потім витинає промальований ескіз [10].

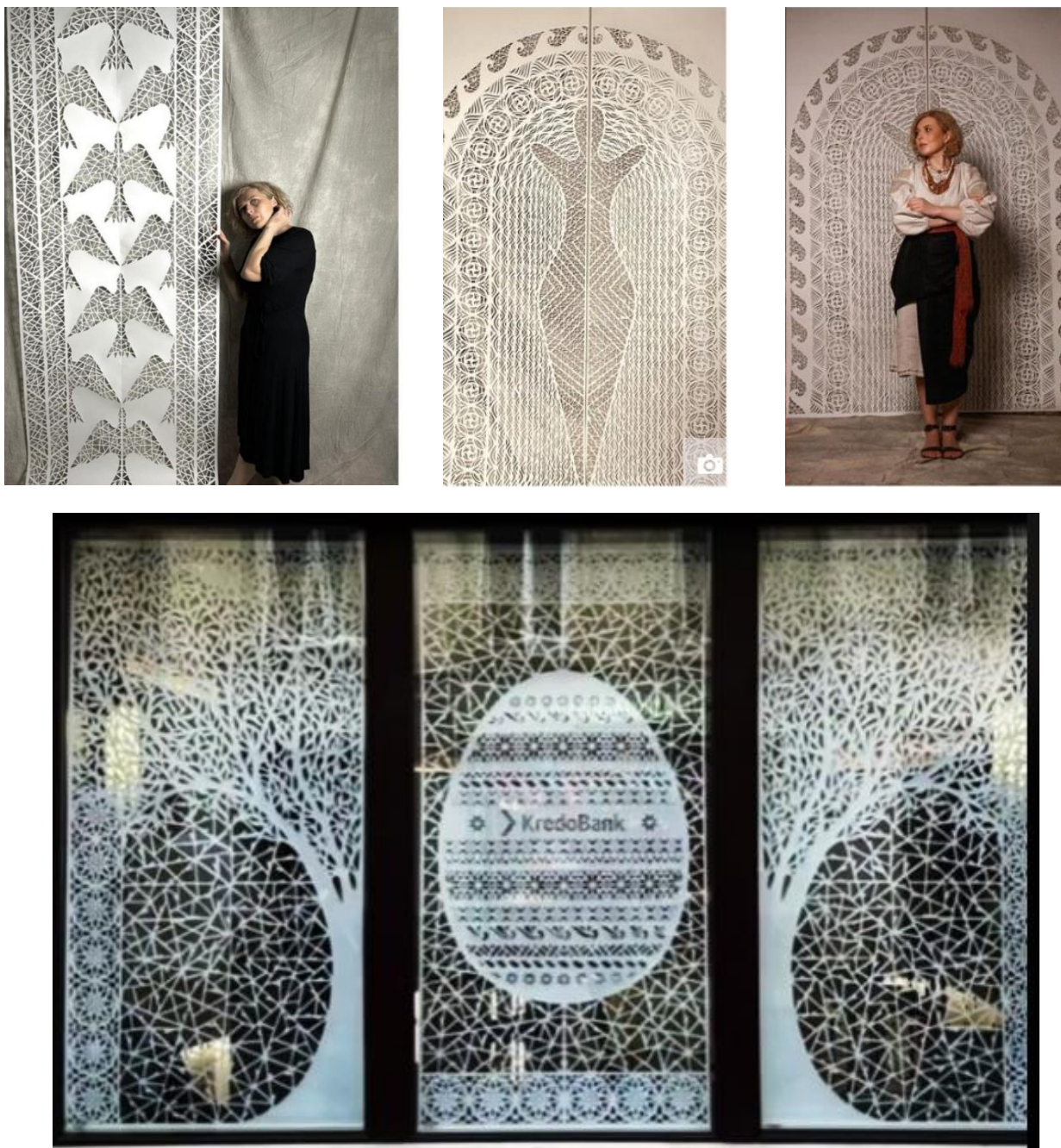

Рис. 1. Роботи Дарії Старух (Альошкіної), яка в техніці витинанки естетизує великі простори

Джерело: [10]

Дизайнери одягу, взуття, аксесуарів стилізують свої витвори під витинанку, створюючи святкові та буденні образи, що дають змогу задовольнити запити українців щодо розуміння своїх національних коренів. Митці поєднують нові технології та народні техніки, переосмислюючи їх та осучаснюючи, що підживлює інтерес споживачів до декоративної народної творчості. Про здатність витинанки в одязі створювати додаткові візуально-декоративні ефекти зазначала М. Артеменко. Вона виокремила такі прийоми підвищення художньої виразності текстилю з

використанням технології витинанки: «введення швейної фурнітури, введення кольорових елементів, накладання на кольоровий фон, створення 3D-ефектів, декоративне оздоблення контурів рисунка, нашарування елементів різного кольору» [3, 40]. За допомогою витончених силуетів і візерунків у техніці витинанки дизайнери створюють оригінальні й неповторні речі.

Універсальна образотворча мова витинанки дає їй змогу гармонійно поєднуватися з різними напрямками дизайн-проекування. Так, у графічному дизайні

вирізани елементи з ефектом світла й тіні використовують у логотипах, плакатах, фірмовому стилі, поліграфічній продукції. «Роботи окремих митців зумовили введення до наукового обігу новітнього терміна – "витинанкова графіка"» [8, 359]. У дизайні середовища та інтер'єру витинанкові мотиви представлені в декоративних панно, в оформленні вікон, перегородок та меблів, у декорованому під витинанки посуді, в оздобленні шпалер, керамічної плитки. Використання витинанкових мотивів у світловому дизайну: у лампах і світильниках – створює особливу гру світла і тіні. Дизайнери одягу застосовують витинанкові візерунки у

вишивці, мереживі, аплікаціях на одязі та аксесуарах. Елементи витинанки можна інтегрувати в UX/UI-дизайн, оформлення сайтів, мобільних застосунків, соціальних мереж.

Цифрові технології дають змогу розширювати аудиторію для популяризації давнього декоративного мистецтва. Прикладом можуть бути дописи з презентацією стилізованих витинанок у сучасних інтер'єрах, демонстрацією вбрання з традиційними елементами, челенджі з виготовлення витинанок на певну тему (наприклад протягом семи днів створювати щоразу нову витинанку на різдвяну тематику) тощо (рис. 2).

*Рис. 2. Представлення дизайнерського вирішення витинанок у соціальних мережах
Джерело: тикток-сторінки openartacademy, kolorit_art4*

Традиційними інструментами створення витинанок були ножиці, ножі, застосування трафаретів, тонування паперу тощо. Завдяки сучасним технологіям лазерного різання витинанкові орнаменти можна застосовувати не тільки в папері, а й у дереві, металі, пластику та інших матеріалах, що розширює сферу їх використання в дизайні.

Наукова новизна статті полягає в тому, що в ній представлено витинанку як елемент української ідентичності, який впливає на формування сучасної візуальної культури як результату різних видів дизайн-діяльності.

Висновки. Витинанки – вид українського декоративно-прикладного мистецтва, що має глибоке коріння, багаті традиції та слугує для естетизації візуального простору, наповнення його змістом, символами, сенсами. Технічні прийоми та функціональне призначення витинанок змінювалися, відповідно до

соціально-економічного розвитку суспільства, а також індивідуального бачення витинанкарів про композицію, естетику та знакову сутність цього виду творчості. Витинанка здатна стати окрасою будь-якого об'єкта і транслювати автентичність українського мистецтва. Спочатку витинанками прикрашали приватні оселі, згодом – громадські приміщення. Нині витинанка вийшла на новий рівень: в умовах цифрового суспільства та посиленого інтересу українців до своєї історії і культури вона стала брендом, який у різних видах дизайн-проекування та в різних творчих інтерпретаціях репрезентує світові нашу національну ідентичність.

Дизайн як вид проектної діяльності покликаний задовольняти утилітарні й естетичні потреби людей, і витинанки мають значний у цьому потенціал, про що свідчить сучасна практика дизайн-діяльності.

Витинанки додають вишуканості та художньої глибини архітектурі, інтер'єрам, графічному дизайну, текстилю, віртуальному середовищу. Отже, витинанка – це не лише народне мистецтво, а й потужний дизайнерський інструмент, що, транслюючи традиції, пропонує нові їх прочитання, додаючи функціональному середовищу автентичності й естетики.

Література

1. Андрій Пушкар'єв: Витинанку ще треба розкручувати. *Рукотвори*. 27.06.2009. <https://rukotvory.com.ua/rozmovy/andrij-pushkarov-vyutynanku-sche-treba-rozkruchuvaty/> (дата звернення: жовтень 2024).
2. Антонович Є. А., Захарчук-Чугай Р. В., Станкевич М. Є. Декоративно-прикладне мистецтво. Львів : Світ, 1992.
3. Артеменко М. Тенденції додаткового оздоблення текстильної витинанки в сучасному дизайні одягу. *Аркадія*. 2015. №3(44). С. 36–40.
4. Вивчаємо своє: витинанка – традиційний «замінник» серветок і фіранок. *Українки*. URL: <https://ukrainky.com.ua/vyutynanka-czikavi-fakty-pro-ukrayinskyj-zaminyk-shpaler-servetok-i-firanok/> (дата звернення: жовтень 2024).
5. Гальчинська О., Павленко А., Улік К., Денисова Є. Художні образи української витинанки як джерело натхнення в графічному дизайні. *Актуальні проблеми сучасного дизайну* : матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 27 квітня 2022 р.). Київ : КНУТД, 2022. С. 50–53.
6. Гарбузенко Л. В., Умріхіна Я. Д. Сучасне обличчя витинанки в постатях та традиціях. *Scientific progress: innovations, achievements and prospects* : The 9th International scientific and practical conference (May 29–31, 2023). Munich, Germany, 2023. P. 331–336.
7. Заржицька Ю. Історія розвитку та технологічні особливості витинанки. *Традиції та новітні технології у розвитку сучасного мистецтва* : матеріали VIII Всеукр. наук.–практ. конф. (Черкаси, 18 січня 2023 р.). Черкаси, 2023. С. 42–45.
8. Історія декоративного мистецтва України : у 5 т. / голов. ред. Г. Скрипник. Київ, 2011. Т. 4: Народне мистецтво та художні промисли XX століття. Київ, 2011. 363 с.
9. Жукова Н. «У неї була мета: нікого й нічого не копіювати»: столичний музей про витинанкарку з Донецьчини. *Вільне радіо*. 01.11.2024. URL: <https://freeradio.com.ua/u-nei-bula-meta-nikoho-i-nichoho-ne-kopiyuvaty-stolychnyi-muzei-pro-vyutynankarku-z-donechchynu-foto/> (дата звернення: жовтень 2024).
10. Ковалишена Ю. Відродила й популяризує у світі українське ремесло витинанки: історія мисткині, що родом із Вінниччини. *Суспільне. Вінниця*. 18.06.2023. URL: <https://sus-pilne.media/vinnytsia/509089-vidrodila-j-popularizue-u-sviti-ukrainske-remeslo-vitinanki-istoria-mistkini-sorodom-iz-vinnicini/> (дата звернення: жовтень 2024).
11. Кроп Т. «Коло Миколи» у Музеї Гончара – витинанкова палітра Миколи Теліженка. 29.07.2011. *УНІАН. Культура*. URL: <https://www.unian.ua/culture/524515-kolo-mikoli-u-muzeji-gonchara-vitinankova-palitra-mikoli-telijenka.html> (дата звернення: жовтень 2024).
12. Левитська Л. А. Селянський стінний розпис на Поділлі (Зіньківський та Солобковецький р.). Київ, 1928. 29 с. URL: http://catalog.dnabb.org/ViewerJS/#/irbis64r_14/rk1/cards/52629.pdf (дата звернення: жовтень 2024).
13. Лісютіна Є. Г. Українська символіка у витинанках. *Catalog.liha-pres*. С. 132–136. URL: <http://catalog.liha-pres.eu/index.php/liha-pres/catalog/download/223/5339/12000-1?inline=1> (дата звернення: жовтень 2024).
14. Людмила Проценко. *Рукотвори*. URL: <https://rukotvory.com.ua/maystry/lyudmyla-protsenko/> (дата звернення: жовтень 2024).
15. Олена Турянська – художник з паперу. *Homofaber*. URL: <https://www.homofaber.com/uk/discover/olena-turyanska-paperworking-ukraine> (дата звернення: жовтень 2024).
16. Паламар С. Василь Беженар – майстер витинанки. *Культура*. 16.02.2020. URL: <https://versii.cv.ua/kultura/vasyl-bezhenar-majster-vyutynanky/51747.html> (дата звернення: жовтень 2024).
17. Рева Т. С., Святненко А. В. Українське мистецтво витинанки: історичний ракурс і сучасність. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2023. № 4. С. 66–71.
18. Романенко Н. Г., Шинкаренко А. І. Витинанка як культурний код України. *Дизайн та мистецтво в контексті соціокультурного розвитку* : матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції (Херсон, 07–08 вересня 2022 р.). Херсон : ХНТУ, 2022. С. 18–22.
19. Світлична О. М., Удріс І. М., Залевська О. Ю. Графічний дизайн як потужний популяризатор національної спадщини (на прикладі виробів у техніці витинанки). *Український мистецтвознавчий дискурс*. 2023. №2. С. 97–107.
20. Станкевич М. Є. Українські витинанки. Київ : Наукова думка, 1986.
21. Стульнікова Ю. О. Дослідження виникнення і розвитку мистецтва витинанки в Україні. періодизація. *Інноваційні культурно-мистецькі аспекти в сучасній картині світу* : матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (Херсон, 11–13 вересня 2019 р.). Херсон : ХНТУ, 2019. С. 293–296.
22. Тихонюк О. В. Сюжетно-жанрові зображення в українській витинанці кінця XX – початку XXI століття. *Наукові записки. Мистецтвознавство*. 2011. №1. С. 214–219.

References

1. Andrii Pushkarev: Vytynanka still Needs to be Promoted. (June 27, 2009). Crafts. Retrieved from: <https://rukotvory.com.ua/rozmovy/andrij-pushkarov-vytynanku-sche-treba-rozkruchuvat/> [in Ukrainian].
2. Antonovych, E. A., Zakharchuk-Chuhai, R. V., & Stankevych, M. E. (1992). *Decorative and Applied Arts*. Lviv [in Ukrainian].
3. Artemenko, M. (2015). Trends in Additional Decoration of Textile Embroidery in Modern Clothing Design. *Arcadia*, 44, 6–40 [in Ukrainian].
4. We Learn our own: Vytynanka is a Traditional “Substitute” for Napkins and Curtains. *Ukrainian Women*. Retrieved from: <https://ukrainky.com.ua/vytynanka-czikavi-fakty-pro-ukrayinskyj-zaminyk-shpaler-servetok-i-firanok/> [in Ukrainian].
5. Halchynska, O., Pavlenko, A., Ulik, K., & Denysova, E. (April 27, 2022). Artistic Images of Ukrainian Vytynanka as a Source of Inspiration in Graphic Design. *Current Problems of Modern Design: Materials of the V International Scientific and Practical Conference*. Kyiv, 50–53 [in Ukrainian].
6. Harbuzenko, L. V., & Umrikhina, Ya. D. (May 29–31, 2023). *Modern Face of Vytynanka in Figures and Traditions. Scientific Progress: Innovations, Achievements and Prospects: Proceedings of the 9th international scientific and practical conference*. Munich, pp. 331–336 [in Ukrainian].
7. Zarzhytska, Yu. (January 18, 2023). *History of Development and Technological Features of Vytynanka. Traditions and New Technologies in the Development of Modern Art: Proceedings of the VIII all-Ukrainian scientific-practical conference*. Cherkasy, 42–45 [in Ukrainian].
8. Skrypnyk, H. (ed.). (2011). *History of Decorative Art of Ukraine: in 5 vols. 4: Folk Art and Crafts of the 20th Century*. Kyiv [in Ukrainian].
9. Zhukova, N. (November 01, 2024). “She Had a Goal: Not to Copy Anyone or Anything”: The Capital's Museum about the Vytynankarka from Donetsk Region. *Free Radio*. Retrieved from: <https://freeradio.com.ua/u-nei-bula-meta-nikoho-i-nichoho-ne-kopiiuvaty-stolychnyi-muzei-pro-vytynankarku-z-donechchyny-foto/> [in Ukrainian].
10. Kovalyshena, Y. (18.06.2023). *Revives and Popularises the Ukrainian Craft of Vytynanka in the World: The Story of an Artist Originally from Vinnytsia*. Suspilne. Vinnytsia. Retrieved from: <https://suspilne.media/vinnytsia/509089-vidrodila-j-popularizue-u-sviti-ukrainske-remeslo-vitinanki-istoria-mistkini-so-rodom-iz-vinniccini/> [in Ukrainian].
11. Krop, T. (July 29, 2011). ‘Mykola's Circle’ in the Honchar Museum - Mykola Telizhenko's woven palette. UNIAN. Culture. Retrieved from: <https://www.unian.ua/culture/524515-kolo-mikoli-u-muzeji-gonchara-vitinankova-palitra-mikolijeljenka.html> [in Ukrainian].
12. Levyska, L. A. (1928). *Peasant Wall Painting in Podillia (Zinkiv and Solobkovets Districts)*. Kyiv. Retrieved from: http://catalog.dnabb.org/ViewerJS/#/irbis64r_14/rk1/cards/52629.pdf [in Ukrainian].
13. Lisiutina, E. H. (n.d.). *Ukrainian Symbolism in Vytynankas*. *Catalog.liha-pres*, 132–136. Retrieved from: <http://catalog.liha-pres.eu/index.php/liha-pres/catalog/download/223/5339/12000-1?inline=1> [in Ukrainian].
14. Liudmila Protsenko. (n.d.). *Handicrafts*. Retrieved from: <https://rukotvory.com.ua/maystry/lyudmyla-protsenko/> [in Ukrainian].
15. Olena Turianska – Paper Artist. (n.d.). *HomoFaber*. Retrieved from: <https://www.homofaber.com/uk/discover/olena-turyanska-paperworking-ukraine> [in Ukrainian].
16. Palamar, S. (February 16, 2020). *Vasyl Bezhenar – Master of Vytynanka*. *Culture*. Retrieved from: <https://versii.cv.ua/kultura/vasyl-bezhenar-majster-vytynanky/51747.html> [in Ukrainian].
17. Reva, T., & Sviatnenko, A. (2023). *Ukrainian Vytynanka Art: Historical Perspective and Modernity*. *Herald of National Academy of Culture and Arts Management*, 4, 66–71 [in Ukrainian].
18. Romanenko, N. H., & Shynkarenko, A. I. (September 07–08, 2022). *Vytynanka as a Cultural Code of Ukraine. Design and Art in the Context of Socio-Cultural Development: Proceedings of the 8th International Scientific and Practical Conference*. Kherson, pp. 18–22 [in Ukrainian].
19. Svitlychna, O. M., Udrys, I. M., & Zalevska, O. Yu. (2023). *Graphic Design as a Powerful Populariser of National Heritage (on the example of products in the vytynanka technique)*. *Ukrainian Art Criticism Discourse*, 2, 97–107 [in Ukrainian].
20. Stankevych, M. E. (1986). *Ukrainian Carvings*. Kyiv [in Ukrainian].
21. Stulnikova, Yu. O. (11–13.09.2019). *Research on the Emergence and Development of the Art of Vytynanka in Ukraine. Periodisation. Innovative Cultural and Artistic Aspects in Modern Picture of the World: Proceedings of the V International Scientific and Practical Conference*. Kherson, 293–296 [in Ukrainian].
22. Tykhoniuk, O. V. (2011). *Subject-Genre Images in Ukrainian Engravings of the late 20th – early 21st Centuries*. *Art criticism*, 1, 214–219 [in Ukrainian].

*Стаття надійшла до редакції 03.10.2024
Отримано після доопрацювання 04.11.2024
Прийнято до друку 11.11.2024*